

L'envelliment de la població, la flexibilitat de la pensió de jubilació i l'impacte en la sostenibilitat del sistema de pensions

Julia Montserrat
Universitat de Barcelona & IEB

RESUM

Antecedents: Les projeccions demogràfiques mostren un important augment de la proporció de persones grans (de 65 anys i més) en les properes tres dècades. La taxa de dependència, calculada com la ràtio de població de 65 anys i més envers la població entre 16 i 64 anys, augmentarà del 31% observat en 2021 fins al 54% en 2050 aquest canvi pot tenir un impacte important, tant en la taxa d'ocupació, com en els ingressos de les cotitzacions socials i, en definitiva, en el finançament de les pensions.

Diversos estudis mostren la necessitat de polítiques destinades a mantenir la taxa d'activitat dels treballadors de més de 54 anys, i especialment dels de més de 65 anys, per tal d'augmentar la taxa d'activitat de l'economia, que vindrà afectada per la disminució de la taxa d'ocupació de les persones més joves.

La recent reforma de les pensions entre 2021 i 2023 inclou mesures per augmentar l'edat legal de jubilació —67 anys a partir de 2027—, incentivar la jubilació demorada i penalitzar la jubilació anticipada, amb l'objectiu d'allargar la sortida efectiva del mercat laboral i reduir la durada de la jubilació. Però, queda pendent la reforma de la jubilació parcial així com la reforma de la jubilació activa en les seves diverses modalitats.

Objectiu de la comunicació

Descriure la situació actual de la pensió de jubilació —des de la jubilació parcial a la jubilació activa—, les seves limitacions i repercussió econòmiques, així, com els avantatges i desavantatges per a les persones i per a les empreses, i el seu impacte en la sostenibilitat del sistema públic de pensions.

Resultats

Una major flexibilitat de la jubilació parcial en el trànsit a la jubilació definitiva pot beneficiar, tant a les persones —augment de la seva pensió, ser útil en la transmissió de coneixement, entre d'altres—, com per a l'empresa i la societat —augmentar la taxa d'activitat i, en definitiva, la riquesa del país. D'altra banda, la

major compatibilitat entre pensió de jubilació activa i ingressos del treball permetrà un major benestar per a la persona i uns majors ingressos fiscals. Aquestes accions junt amb altres per allargar la vida laboral dels treballadors asseguraran en major grau la sostenibilitat del sistema de pensions.

Keywords: Envelliment jubilació flexible sostenibilitat econòmica

SOSTENIBILITAT DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Júlia Montserrat

Introducció

Entre les conclusions de l'Informe de la Unió Europea sobre el "Futur de la Protecció Social"¹ davant del repte del progressiu envelliment demogràfic, destaquen les següents: la necessitat d'allargar la vida laboral i la de trobar noves fonts de finançament per fer front a la despesa social.

"Els interlocutors socials i els Estats membres haurien de tractar de promoure carreres professionals més llargues i amb bona salut, en particular mitjançant horaris de treball flexibles, llocs de treball adaptats i formació".

1. L'impacte de envelliment demogràfic en la taxa d'ocupació

L'envelliment de la població apunta un dels problemes més rellevants per a l'economia, la disminució de persones en edat laboral que es preveu de 9,3 punts percentuals entre 2024 i 2050, a la vegada que guanya pes el percentatge de persones en edat laboral entre 55 i 64 anys, fent que el percentatge de la població en aquest tram d'edat sobre la població total en edat de treballar, es dupliqui passant del 33,3% al 63,9%. Veure annex 1.

1.1. L'envelliment demogràfic i la seva implicació en la despesa social

L'impacte de les tendències demogràfiques en el finançament sostenible de l'estat del benestar es veu afectat per una sèrie de factors. La taxa de dependència demogràfica, utilitzant límits d'edat fixades tradicionalment, no equivalen necessàriament a la dependència econòmica pel que fa a la capacitat de generar ingressos per a la societat. La taxa d'activitat i productivitat dels treballadors i les taxes d'ocupació de la gent gran tenen un paper fonamental. Les opcions polítiques, com ara, en particular, l'augment de l'edat legal de jubilació, els incentius per ajornar l'edat efectiva de jubilació, la manera de calcular les prestacions i el nivell de les taxes de cotització, tenen un paper crucial en el finançament sostenible de l'estat del benestar.

La declaració dels països de la Unió Europea en la cimera en Val Duchesse el 31 de gener de 2024 inclou un compromís clar per incorporar més persones al mercat de treball, millorar les condicions laborals, facilitar el reconeixement de les qualificacions i integrar els treballadors procedents de l'estranger, mitjançant el diàleg social i la negociació col·lectiva. La Comissió redacta un pla d'acció per fer front a l'escassetat de mà d'obra i de qualificacions. En aquest document es compromet a avaluar l'impacte de les reformes de les pensions que introdueixin més oportunitats per la jubilació flexible i per compatibilitzar la pensió de jubilació amb sala-

ris, amb l'objectiu d'afavorir una major participació en el mercat de treball dels treballadors de més edat, i un envelliment més actiu i saludable.

2. La transició del treball a la jubilació. Modalitats en el sistema de la Seguretat Social

L'extensió de la vida laboral als majors de 65 anys és un objectiu prioritari davant el repte demogràfic d'una població envellida. Les prioritats polítiques a Espanya tenen com a objectiu promoure la jubilació diferida i prevenir la jubilació anticipada. La resta d'opcions són la jubilació parcial, per facilitar el trànsit de la vida laboral a la jubilació, i la jubilació activa, que permet compaginar la pensió de jubilació amb una activitat laboral un cop superada l'edat legal de jubilació. El conjunt de modalitats per promoure l'allargament de l'edat efectiva de la jubilació son conegudes com "jubilació flexible".

Promoure l'allargament de la vida laboral va acompanyat d'una sèrie d'incentius per a l'empresa i el treballador, eximint-los de l'obligació de cotitzar per contingències comunes, tot i que s'hi afegeix un recàrrec solidari quan estan actius. També hi ha avantatges fiscals per als beneficiaris de "gratificació monetària" en cas de la jubilació diferida.

Els desenvolupaments normatius són gairebé íntegrament fruit del diàleg social en el marc de l'estratègia europea per a l'envelliment actiu i la garantia de la sostenibilitat dels sistemes públics de pensions. Hi ha hagut una successió de reformes entre el 2013 i el 2023 referides a l'edat legal de jubilació i a les modalitats de la "jubilació flexible".

La primera mesura per retardar l'edat efectiva de jubilació és posposar l'edat legal de jubilació.

En la reforma del sistema de la Seguretat Social -Llei 27/2011, d'1 d'agost-, l'edat legal de jubilació va deixar de ser única. A partir d'aleshores aquesta augmenta anualment fins establir-la en 67 anys a l'any 2027. L'any 2024, l'edat legal de jubilació és de 66 anys i 6 mesos si la persona ha cotitzat menys de 38 anys, o 65 anys si ha cotitzat 38 anys o més.

Altres mesures per allargar l'edat efectiva de jubilació són la jubilació parcial, la jubilació activa i la jubilació diferida.

Jubilació parcial

Permet reduir un percentatge de la jornada laboral -entre un 25% i un 50%- i cobrar un percentatge de la pensió de jubilació, el qual és igual al percentatge que es deixa de treballar. A la jubilació parcial s'hi accedeix a la mateixa edat que a la jubilació legal. No obstant això, si s'opta per la modalitat de "contracte de relleu"¹, l'edat per poder jubilar-se parcialment s'avança quatre anys respecte a l'edat ordinària de jubilació. Així, l'any 2024 s'hi pot accedir a partir dels 62 anys i 6 mesos.

Jubilació activa

Permet combinar la pensió de jubilació amb una activitat, sigui per compte d'altri o per compte propi, un cop la persona ha accedit a l'edat legal de jubilació. Actualment, hi ha un conjunt de condicions que restringeixen l'accés a la jubilació activa, com són: no s'hi pot accedir fins al cap d'un any d'haver arribat a l'edat legal de jubilació i cal haver cotitzat el nombre d'anys suficients per tenir accés al 100% de la pensió de jubilació, que per l'any 2024 és de 36 anys i 6 mesos.

Jubilació diferida

Els beneficis atorgats a aquesta modalitat de

jubilació es comencen a comptar a partir de l'edat legal de jubilació però no hi ha cap edat definida per jubilar-se. El RD 371/20232 augmenta els incentius per acollir-se a aquesta modalitat de jubilació. La persona beneficiària podrà escollir entre tres opcions:

- Un increment del 4% de la base reguladora de la pensió per cada any transcorregut a partir de l'edat ordinària de jubilació.
- Una "gratificació dinerària" per cada any complet cotitzat i diferit.
- Una combinació de les dues modalitats anteriors.

2.1. Reformes previstes en la jubilació flexible.

El 31 de juliol 2024, el govern ha pactat amb els principal sindicats i patronals reformes per millorar la compatibilitat de la pensió de jubilació amb el treball. Pel que fa a la jubilació activa, s'elimina el requisit de tenir la carrera completa de cotització per accedir-hi i augmenta progressivament el percentatge de la pensió de jubilació compatible amb el treball. Com a novetat, s'inclou la possibilitat de compatibilitzar els beneficis de la jubilació demorada amb la dels incentius a la jubilació activa. També hi ha millores per la jubilació parcial amb contracte de relleu permetent avançar l'edat per acollir-se i per a la jubilació demorada s'aplicaria els beneficis cada sis mesos en lloc de cada any complet de cotització.

3. Impacte de l'augment de l'edat legal de jubilació en l'edat efectiva de jubilació

La progressiva elevació de l'edat legal de jubilació fa que l'edat efectiva de jubilació hagi augmentat. Tal com es pot veure en la taula 1, entre 2012 i 2023 l'edat efectiva de jubilació ha incrementat en 1,21 anys situant-se lleugerament per sobre dels 65 anys (els increments interanuals es fan en referència al 2012). Cal destacar la convergència entre l'edat legal de jubilació i l'edat de la jubilació efectiva, mentre que la diferència en 2021 és de 1,34 anys, a l'any 2023 és de 1,28 anys.

Taula 1. Comparativa entre l'edat ordinària i l'edat efectiva de jubilació

	2012	2021	2022	2023
Edat de jubilació efectiva	63,84	64,66	64,83	65,05
Edat legal de jubilació	65	66	66,17	66,33
Increment en l'edat de jubilació efectiva		0,82	0,99	1,21

Font: Estadístiques de la Seguretat Social. Registre de les pensions contributives.

La reforma dels incentius a la jubilació diferida a la Llei 21/2021 i, especialment, al RD 371/2023, oferint la possibilitat de percebre entre: un gratificació monetària de pagament únic, un percentatge addicional a la pensió, o una combinació d'ambdós tipus de prestacions, ha fet augmentar notablement el nombre de pensions amb jubilació diferida. L'augment va ser del 50% entre 2022 i 2023. En la majoria dels casos es va optar per la gratificació monetària amb un sol pagament, amb un import mitjà de 13.100 euros[[#]] (Informe anual del Banc d'Espanya, 2023)²

Per contra, el nombre de pensions parcials sense contracte de relleu va disminuir un 3,1%. La pensió parcial de jubilació gairebé no ofereix

incentius econòmics ja que, per exemple, tant el treballador com l'empresari cotitzen en les mateixes condicions anteriors.

Pel que fa el nombre de persones amb pensió de jubilació activa és reduït, probablement, per les restriccions per accedir-hi. En 2022, el nombre total de persones de jubilació activa representa, aproximadament, el 0,5% de les pensions de persones entre 65 i 69 anys, la majoria de les quals (85%) corresponen a jubilacions de treballadors autònoms.

3.1. Impacte de les mesures sobre la sostenibilitat del sistema de pensions.

L'expectativa del Govern és que els incentius per a la jubilació diferida facin més atractiu per als treballadors allargar la seva carrera professional i, per tant, augmentar l'activitat i l'ocupació a partir dels 54 anys i, especialment, a partir dels 65 anys (López Gómez, 2023)³

D'acord amb l'informe del Banc d'Espanya 2023 -ja esmentat-, les mesures per afavorir l'endarreriment de l'edat efectiva de jubilació han tingut un impacte positiu per augmentar la taxa d'ocupació de la gent gran, però tenen poc efecte en la reducció de la despesa en pensions: cada any d'augment de l'edat efectiva de jubilació s'associaria a una disminució de la despesa de entre dues i sis dècimes del PIB a l'any 2050.

D'acord amb les projeccions de la despesa pública a Espanya⁴ l'ajornament de l'edat efectiva de jubilació suposa un estalvi per al sistema de la Seguretat Social, calculat com la diferència entre la pensió no percebuda quan el treballador es manté en el mercat de treball i l'incentiu per retardar la seva jubilació, en termes del PIB de 0,04 pp al 2023, 0,26 pp al 2030 i 1,41 pp al 2050.

Conclusions

En una societat que envelleix, les alternatives de la jubilació flexible estan emergint cada cop més com una opció política que afavoreixen el creixement de l'economia i a la sostenibilitat dels sistemes públics de pensions.

En definitiva, calen mesures decidides que no restringeixen la compatibilitat de la pensió de jubilació amb el treball afavorint un envelliment més actiu i saludable.

Annex 1. Projeccions demogràfiques en el període 2022-2060

Projeccions demogràfiques EUROPOP2023 (Eurostat)	2022	2024	2030	2040	2050	2060
Taxa de fertilitat	1,19	1,20	1,23	1,29	1,33	1,38
Esperança de vida al néixer						
Homes	80,8	81,2	82,1	83,5	84,8	86,0
Dones	86,5	86,8	87,5	88,6	89,7	90,6
Esperança de vida als 65 anys						
Homes	19,5	19,9	20,5	21,5	22,4	23,3
Dones	23,6	24,0	24,5	25,4	26,2	26,9
Immigració neta (milers)	677,2	380,6	221,2	231,7	196,2	185,9
Immigració neta com a % població de l'any anterior	1,4	0,8	0,4	0,5	0,4	0,4
Població (milions)	47,7	48,5	49,3	50,3	50,4	49,2
percentatge de població entre 25 i 54 anys	41,5	40,7	38,4	36,1	35,3	34,1
percentatge de població en "edat laboral" (20-64)	60,6	60,5	59,5	55,4	51,3	51,4
percentatge de població gran (+65 anys)	20,2	20,8	23,7	29,1	32,7	32,9
percentatge de població molt gran (+80 anys)	6,1	6,2	7,1	9,1	12,2	15,2
Ratio població 80+/població 65+	30,0	29,8	29,9	31,3	37,4	46,3
Ratios de dependència	2022	2024	2030	2040	2050	2060
Pes de la gent de major edat entre la població en edat laboral (2)	23,1	23,7	25,7	26,0	22,8	24,5
Ratio de dependència de la gent gran (3)	33,3	34,5	39,9	52,6	63,9	64,0
Ratio total de dependència (4)	64,9	65,4	68,1	80,5	95,1	94,6
Ratio de dependència econòmica gent gran (s/20-64) (5)	46,3	47,1	51,4	64,1	76,5	77,7
Ratio de dependència econòmica gent gran (s/20-74) (6)	45,7	46,2	49,5	60,3	72,0	73,5

- (1) Per estandarització europea de les dades, es considera edat laboral entre 20 i 64 anys
- (2) Població entre 55 i 64 anys / població entre 20 i 64 anys
- (3) Població de 65 anys i mes / població entre 20 i 64 anys
- (4) Població de menys de 20 anys i de més de 64 anys / població entre 20 i 64 anys
- (5) Població inactiva de 65 anys o més / població ocupada entre 20 i 64 anys
- (6) Població inactiva de 65 anys o més / població ocupada entre 20 i 74 anys
- Font: 2024 Ageing Report - Country fiches - Spain

Referències

(1) Contracte de relleu és quan l'empresa contracta un treballador amb contracte indefinit per complementar el temps de treball que deixa de fer el treballador que es jubila parcialment.

(2) El RD 371/2023 de 16 de maig completa la reforma d'incentius per a aquesta modalitat iniciada amb la Llei 21/2021 sobre la garantia del poder adquisitiu de les pensions i altres mesures per reforçar la sostenibilitat financera i social del sistema públic de pensions.

1 European Commission (2023): The future of social protection of the welfare state in the EU. Luxembourg: Publications office of the European Union, 2023

2 Banco de España. Informe anual, Publicaciones Banco de España, 2023. <https://www.bde.es/f/webbde/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesBCE/BoletinEconomicoBCE/2024/Fich/bebce2404.pdf>

3 López Gómez, M.A. (2023), Lecciones de la salida del mercado laboral de los 50 a los 65 años en la última década,

4 Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones (MISSM), Proyecciones del gasto público en España, Madrid, 2023.www.seg-social.es/Informes/ProyecSS+2023+final

Altres referències

European Commission (2023a), Demographic change in Europe: a toolbox for action, Commission Communication COM (2023) 577 final, Brussels: European Commission.

Cuadrado, P, Montero, J.M., Fernández Castro, A. and Rodríguez, F.J. El impacto del envejecimiento poblacional sobre la evolución de la tasa de actividad en España, Boletín económico 2023 T3, Banco de España, 2023. www.be2303-it